

**УПРАВЛІННЯ МОЛОДІ ТА СПОРТУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОДА
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
ГО «АСОЦІАЦІЯ ПОЛІТОЛОГІВ ТА МІЖНАРОДНИКІВ УЖНУ»**

**ФОРМАТ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА КРАЇН
ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ У КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ
ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ, ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ ТА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН**

**МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Ужгород – 2019

УДК 94 (477.87)

«Формування розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та забезпечення прав національних меншин». Матеріали II Міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 3 травня 2019 року). Ужгород, 2019. 261 с.

ОРГКОМІТЕТ

Остапець Ю. – доктор політичних наук, професор, декан факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» - голова оргкомітету;

Савченко І. – начальник відділу молодіжної політики та спорту Закарпатської обласної державної адміністрації – співголова оргкомітету;

Гиря В. – кандидат історичних наук, заступник декана факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Бертолон О. – ГО «Асоціація випускників політологів та міжнародників Ужгородського національного університету» – співголова оргкомітету;

Грицан М-Г. – голова студентської ради факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член оргкомітету;

Абрамович І. – голова профкому студентів факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член оргкомітету;

Варга О. – голова студентського наукового товариства факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Відповідальні за випуск:

Вегеш М. – доктор історичних наук, професор, в. о. завідувача кафедри політології і державного управління ДВНЗ «Ужгородський національний університет»;

Гиря В. – кандидат історичних наук, доцент, заступник декана факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

До наукового збірника ввійшли матеріали доповідей Міжнародної наукової конференції «Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті впливу гібридної війни, виборчих процесів та забезпечення прав національних меншин», яка проходила 3 травня 2019 року на факультеті суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет».

Видання розраховане на широкий читацький загал.

Друкується за рішенням
Вченої ради факультету суспільних наук
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
протокол № 6 від 20 квітня 2019 року

© Ужгород, 2019.

ЗМІСТ

Анатолій Ключкович ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ	6
Олександр Бертолон ЩОДО УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКОГО ДИПЛОМАТИЧНОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ ВПЛИВУ ПРОПАГАНДИ РФ	8
Юрій Мателешко ЦІЛІ ТА ЗАСОБИ «М'ЯКОГО» ВПЛИВУ УГОРЩИНИ НА ЗАКАРПАТТІ	14
Надія Кічера ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	17
Іван Барчій ПОЗИЦІЯ РУМУНІЇ ВІДНОСНО ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	22
Володимир Гиря КОНСОЛІДАЦІЯ СИЛ МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА НАВКОЛО ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ	26
Анна Лукасевич ОСОБЛИВОСТІ ПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДИПЛОМАТІЇ КОРОЛІВСТВА БЕЛЬГІЇ В УКРАЇНІ	29
Карина Русаніна ПРОБЛЕМИ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО МОЛОДІ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	32
Катерина Аникєснко ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВИМОГ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ	36
Діана Купар РОСІЙСЬКИЙ ЧИННИК У СЛОВАЦЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИНАХ (2014-2019 РР.)	37
Анатолій Кальянов ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	42
Катерина Синиця СИСТЕМА РЕАБІЛІТАЦІЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	44
Світлана Білосорочка ВПЛИВ СІМЕЙНО-ШЛЮБНИХ СТОСУНКІВ НА ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ	46
Інгрід Абрамович ВПЛИВ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ НА РОЗВИТОК ЧИ ЗАНЕПАД ПОЛІТИЧНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ	49
Михайло Зан ПОЛІТИЧНЕ ПРЕДСТАВНИЦТВО УГОРЦІВ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНЦІВ І РУСИНІВ УГОРЩИНИ У ДИСКУРСІ БІНАРНОГО ПОРІВНЯННЯ	53

Мирослав Горват СЛОВАЦЬКИЙ ДОСВІД ВКЛЮЧЕННЯ РОМІВ У ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	60
Едгар Кохан МОРАЛЬ ЯК СУБ'ЄКТ ПОЛІТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА	65
Ольвія Павлей КОНЦЕПЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА (Д. БЕЛЛІ, М. КАСТЕЛЬС, Й. МАСУДА).....	73
Катерина Попович РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ТА ЯК ЇЇ ПРОТИДІЯТИ	78
Володимир Юдін МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ У ФОРМАТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	81
Едгар Кохан РАДА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ: ЗБРОЯ ВІД ІНОЗЕМНОЇ ДЕРЖАВИ, ЧИ ДЛЯ ЇЇ ГЛАВИ	84
Людмила Рішко ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ПРОЦЕСУ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ В КРАЇНАХ ЦСЄ	89
Микола Вегеш ПРОБЛЕМАТИКА ВІЙНИ І МИРУ В СПАДЩИНІ РЕЙМОНА АРОНА.....	108
Петро Милян, Володимир Гиря АДМІНІСТРАТИВНА РЕФОРМА І МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ	116
Vasyl Kukhta IS THE UNIVERSAL DEMOCRATIC THINKING SUITABLE FESTIVE IDEOLOGIES FOR THE MIDDLE EAST?	120
Ігор Тодоров ВЗАЄМОДІЯ РУМУНІЇ З НАТО В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В УКРАЇНУ	124
Наталія Нечасва-Юрійчук ОСОБЛИВОСТІ МІЖЕТНІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	131
Любов Мельничук ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА РУМУНІЇ	139
Микола Вегеш ЮРГЕН ГАБЕРМАС ПРО США ТА СУЧАСНЕ І МАЙБУТНЄ ЄС	148
Олексій Шафраньош СИНТЕЗ КОНТРАКУЛЬТУРИ І «БАЗОВОЇ КУЛЬТУРИ» В США (70-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ).....	152
Микола Вегеш, Юрій Остапець ГАБРІЕЛЬ АЛМОНД – КЛАСИК СУЧАСНОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ	179
Микола Вегеш, Володимир Гиря РОБЕРТ КАГАН ПРО РОЛЬ США В НОВОМУ СВІТОВОМУ ПОРЯДКУ.....	188
Мирослав Лешанич ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	198

Ніколетта Бедирова-Сабов АНАЛІЗ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2014 ТА 2008 РР. В УГОРСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	203
Юрій Остапеч ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ НА РЕГІОНАЛЬНУ КОНФІГУРАЦІЮ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	207
Зоряна Ваколя ТРАДИЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕРІОДИЦІ ЗАКАРПАТТЯ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.....	217
Марія Кухта ОСВІТНІ СТАНДАРТИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ В ШКІЛЬНИЦТВІ ЗАКАРПАТТЯ 20 – 30-Х РОКІВ ХХ СТ.....	220
Іванна Чейпеш ІНШОМОВНА КУЛЬТУРА СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ: СУТЬ, ФУНКЦІЇ, ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ	228
Łukasz Lewkowicz THE THREE SEAS INITIATIVE AND UKRAINE	232
Станіслав Данко ІДЕЯ «МОСКВА – ТРЕТІЙ РИМ» В КОНТЕКСТІ АПОЛОГІЇ МЕСІАНСТВА ТА ОБРАНOSTІ МОСКОВСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.....	236
Микола Вегеш, Ганна Сасин УКРАЇНА І СВІТ У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ З. БЖЕЗІНСЬКОГО (ВІД «ВЕЛИКОЇ ШАХІВНИЦІ» ДО ОСТАННІХ ІНТЕРВІЮ)	239
Юрій Копинець РЕГІОНАЛЬНІ ПОЛІТИЧНІ РЕЖИМИ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ	254
Януш Ковальчик ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІНИ МІЖНАРОДНОГО СТАНОВИЩА УКРАЇНИ ПІСЛЯ ВИБОРІВ 2019 РОКУ В УКРАЇНІ ТА ЄС	258

Марія Кухта

ОСВІТНІ СТАНДАРТИ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ В ШКІЛЬНИЦТВІ ЗАКАРПАТТЯ 20 – 30-Х РОКІВ ХХ СТ.

Починаючи з 1919 року, розвиток освіти на Закарпатті здійснювався в межах діючих законів Чехословацької республіки, основним принципом яких був демократизм. Опоненти справедливо критикували чехословацький уряд за економічну, релігійну й міжнаціональну політику в тодішній Підкарпатській Русі, але одностайно відзначали поступ освітньої сфери: „Підкарпатська Україна – це одна з найщасливіших українських територій під оглядом шкільництва” [2, с.59].

Для такої оцінки були, на наш погляд, кілька суттєвих чинників:

1. Демократичний устрій і толерантна державна політика Чехословаччини в галузі освіти, що уможливили розвиток рідномовної школи, тобто національної української.

2. Перебування в Празі великої кількості українських емігрантів (в тому числі педагогів К. Вагилевича, С. Русової, С. Сірополка та ін.), які були залучені до активної професійної діяльності на Закарпатті у різних сферах життя (актори, вчителі, лікарі, інженери), а найбільше їх досвід

знадобився в сфері освіти та провадженні культурно-просвітницької діяльності серед місцевого населення.

3. Найявність освіченого і мудрого проводира прогресивної частини населення краю, ядро якої складала освітяни, в особі істинного педагога й державного діяча А. Волошина.

Підкреслимо, що останній був ініціатором реформування тогочасної школи в напрямі національної української й натхненником учительства на успіх у цій справі. В одній із праць, опублікованій у журналі „Учитель”, виходячи з регіональних особливостей краю, він чітко окреслив ключові проблеми тогочасної виховної теорії і практики: „Маємо примінити до нашої школи всі выгоди, якими має хвалитися модерна педагогика, маємо узнати наш народ, его потребности, наш рідний край, его природні скарбы, но маємо узнати в первых способности и склонности руської дітини и роботу школи не лиш направити по вказівкам потреб народа, но приспособити ид тым природным можностям, які представляє нам наша молоде, наша дітина і розвивати сили тіла и дитячу душу, подати їй живі нові ідеї, подати силы волі п певний характер. До сих пор еще никто не занимався у нас руською дітиною як з предметом изслїдованя єї природних свойств” [7, с.2].

Як бачимо, автор акцентує увагу на фаховості вчителів, пов'язаній, зокрема, з діагностичними уміннями і здатністю до емпіричних досліджень індивідуального розвитку, інтелектуальних і фізичних якостей, внутрішніх духовних потреб учнів тощо.

У цьому контексті з-поміж інших соціально-педагогічних проблем найбільш важливою видається проблема національних засад формування особистості і відповідно ментальних світоглядних позицій: “Кожий народ, який тепер екзистує и цвіте або вегетує и гине, – завдячує своє положення національному вихованню. Було здорове національне вихованя – єсть здоровий народ, не було його – не є здорового народу” [7, с.47]. Актуалізація зазначених аспектів мала реальне підґрунтя – завдання, які стояли перед перед “новою школою”, а, отже, і перед педагогом: виховати “молоде покоління, покоління свідоме, віруюче в себе, віруюче у свій народ” [8, с.129].

Педагогічні погляди А. Волошина отримували своє реальне втілення в модернізованій шкільній практиці, яка центрувалася на духовному світі дитини як предметі дослідження і спрямуванні виховних впливів. На одній з крайових учительських конференцій (1925 р.) були вироблені „Десять заповідей учителю”, які склали основу навчально-виховного процесу в школах краю і спрямовувалися на його модернізацію щодо інноваційних підходів до особистості учня. Їх зміст полягав у наступному: „Возбуди охоту

ученика до школи! Остерігай его здоровля! Передовсім научи его читати! Лиши ему максимум самостійности! Змагайся о максимум простоты! Ураховуй индивидуальні можности дітини! Отворяй очи свого ученика до природы! Приспособляй своє научованє до окружающих обстоятельств! Приложи всю свою душу до научованя моральности! Проявляй сам сесю моральність вчинками!" [1, с.2]. Ці заповіді спиралися на традиції передових європейських педагогічних теорій і зобов'язували вчителя дотримуватися дидактичних принципів природовідповідності, науковості, доступності при викладанні предметів, враховувати індивідуально-психологічний розвиток вихованців, підтримувати інтерес до виучуваного матеріалу, дбати про мотивацію учіння.

Важлива роль в упровадженні національної ідеї в шкільну практику належала найбільш чисельному й прогресивному об'єднанню крайового вчительства – Педагогічному Товариству Підкарпатської Русі, про що засвідчують документи з'їздів, що відбулися в 1925 та 1926 роках. З-поміж найактуальніших проблем, що були розглянуті, називаємо ті, що засвідчують радикальні зміни в шкільництві краю щодо реалізації національної ідеї:

- школа як соціальна інституція, що діє в душі громадянства і для громадянства;
 - демократизація суспільства і демократизація школи;
 - материнська мова навчання і виховання;
 - просвітницько-культурна діяльність освітян серед населення краю
- [1, с.1].

На I з'їзді Педагогічного Товариства були визначені конкретні напрями реформування школи і концептуальні завдання виховання: „Ми як робітники науки вихованя своєю повинністю уважаємо: визволити дітину од усіх умов, серед котрых не міг би здорово розвинути ся наш нинішній ідеал людини, и для того и хочеме переробити давню книжну школу на нову діяльну, давню аристократичну на демократичну, школу формалізму на школу науково обосновану, на школу правди, на школу справді практичну і руську” [1, с.2].

З-посеред багатьох виступів делегатів I з'їзду заслуговує на увагу пропозиція вчителя з Рахова А.Ворона ввести в перелік предметів для вивчення в горожанській школі народознавство, основна мета якого – „зробити з ученика доброго, чесного и корисного горожанина державы и члена суспільности” [8, с.180]. Розглядаючи народознавство як основу національної орієнтації школярів, автор представив власну програму з названої дисципліни, розраховану на 4 роки навчання. Її зміст відповідає сучасному розумінню національного виховання – формування

особистості громадянина з національною свідомістю і самосвідомістю, характером, світоглядом та ідеалами на традиціях духовності рідного народу, на культурних надбаннях інших народів.

Окрім того, в якісному поступі освіти й шкільництва в означений період важлива роль належить підвищенню фахового й методичного рівня вчителів, зокрема й через професійну підготовку в регіональних педагогічних навчальних закладах. Відомо, що з 1919 по 1923 рік посвідчення педагога отримали 916 юнаків і дівчат. Проте національну орієнтацію випускників визначав заклад, у якому вони навчалися: греко-католицькі чоловічі й жіночі семінарії в Ужгороді (директори А.Волошин, В.Желтвай, В.Лар) – українського спрямування, державна семінарія в Мукачеві (ректор О.Хром'як) – русофільського. Це поглиблювало ідеологічні суперечки між трьома основними орієнтаціями підкарпатської інтелігенції – українською, русинофільською і русофільською, – яка трансформувалася і в навчально-виховний процес та відображалася на вихованні шкільної молоді.

За таких обставин актуалізується ідея національної самосвідомості вчителя, що ґрунтується на глибокому розумінні ним приналежності до свого народу, його культури, потреби національного відродження, збереження мови, звичаїв, релігії. Редакція журналу «Підкарпатська Русь» у 1925 р. друкує заклик до освітян, яким «дорога наша будучність, наші національні ідеали, наша душа, наше життя», вступати в ряди Товариства, незважаючи на різні політичні переконання» [5, с. 16].

Попри все в педагогічний процес учительських семінарій доволі успішно, як стверджується в багатьох наукових розвідках, упроваджувалися ідеї європейського досвіду навчання і викладання, оскільки більшість освітян педагогічну освіту здобували в закладах освіти Будапешта, Відня, Праги та інших європейських міст.

Найбільшим здобутком уважалося утвердження рідної мови викладання і на цій основі надання навчально-виховному процесу національної самобутності. Варто наголосити, що цей шлях був далеко не простим, особливо ж на тлі угорської спадщини. Достатньо згадати урядовий закон 1887 року “Про реформу середньої школи”, яким було зліквідоване право педагогічної ради школи визначати кількість годин на вивчення рідної мови. Ще один закон, виданий 1904 року, надавав право начальникам жуп (адміністративних округів) звільняти з роботи або притягати до відповідальності тих учителів, які не добилися бажаних для влади результатів у вивченні угорської мови. Звісно, така урядова політика мала певні наслідки. В 1914 р. журналіст І.Німчук, побувавши в селах Марамороського і Березького комітатів, написав статтю „По

наших, не своїх селах”, у якій змалював жахливу картину національної свідомості і низького рівня освіченості місцевого населення: „Нижчого ступеня свідомості карпатських українців годі собі уявити [...] Про якісь просвітні осередки нема що й говорити. Школи тут чисто мадярські, нашої мови вчать так мало й так невідповідно, що з цієї науки хісна не може бути[...] Свідомої інтелігенції майже немає, читалень і часописів теж” [4 с.5].

Отже, Австро-Угорська імперія всіма засобами намагалася забезпечити матеріальну і духовну зверхність панівної нації. Школа для закарпатоукраїнських дітей була чужою не тільки мовою, але й навчальними програмами, підручниками, що й спричиняло слабе зацікавлення знаннями та рецидиви неграмотності серед населення краю (70 – 90%). Наводимо спогад очевидця цих подій, колишнього випускника Ужгородської учительської семінарії П.Світлика: „Закінчилася світова війна и всюды по селах ходят слухы, що нас будут учить по-руськы [...] Час минав и скоро я вступив до семинарії в Ужгороді. Пам’ятаю добре, коли я зайшов до канцелярії А.Волошина, тогдішнього директора учительської семінарії, він почав до мене говорити по-руськы, а я аж засіяв з радости[...], бо доти я не знав, що маєме мы наші руські казкы, стихы и так далі. Мы, молоді хлопці, котрі выходили б клас народної школы, ані один не знаєме писати по-руськы. Читати еще иде якомсь, но и то дуже слабо” [6, с.49]. Достатньо відстежити біографію автора наведеної цитати, щоб переконатися в тому, наскільки потужний культурно- й національно-освітній поступ було здійснено за два десятиліття чехословацького періоду розвитку краю. По закінченні семінарії П.Світлик став успішним учителем, одним з керівників Педагогічного товариства Підкарпатської Русі, активним громадським діячем і відданим патріотом.

У процесах становлення й розвитку рідномовної української школи на Закарпатті неабияку роль відіграла регіональна україномовна педагогічна преса. Виходячи із завдань, змісту, функціонального спрямування, ми класифікували її наступним чином:

- науково-педагогічні часописи („Підкарпатська Русь”);
- фахові педагогічні („Учитель”, „Учительський голос”, „Наша школа”);
- дитячі педагогічні („Пчілка”, „Наш рідний край”, „Віночок для підкарпатських діточок”) [3].

Синхронно з педагогічною пресою досліджуваної доби в напрямі національного освідомлення та виховання діяли й тогочасні часописи для юнацтва, що мали поширення на теренах краю: „Пробоем” (Прага, 1934, редактор С.Росоха), „Народовець” (додаток до журналу

„Пробоем”), „Молоде життя” (пластове видання, Ужгород, 1938, редактор І.Роман) та ряд інших.

Можна з упевненістю сказати, що одним з найвпливовіших видань краю у формуванні передової освітянської думки був журнал „Підкарпатська Русь” (1923 – 1936 рр.) Його засновником і видавцем став український емігрант, відомий вчений і педагог-практик д-р І.Панькевич (на той час – професор Ужгородської гімназії). Новоутворений журнал увів до наукового обігу термін „краєзнавство” з наступним тлумаченням: „Пізнання рідного краю у других народів розвинене до такого ступеня, що оно стало новою галузею знання під назвою краєзнавства або краєвевідінія”(1923, №1, с.1).

У 1925 р. „Підкарпатська Русь” стає часописом, „...посвяченим пізнанню рідного краю и педагогічним справам”, потрапивши під егіду Педагогічного товариства Підкарпатської Русі. Співредакторами стають досвідчені освітяни П.Яцко та А.Штефан, причетні до керівництва названого товариства. Редакційна стаття першого номера видозміненого журналу наголошувала: „Если то хочемо, аби наша найближча будучность привела нам признаки воскресения народа нашего на всіх полях нашего житя, треба нам піднести діло вихованя, зреформувати школу” (1921, №1, с.4). На думку одного з авторів А.Алиськевича, перший крок до реформування – це укладання рідномовного навчального посібника. У цьому ж першому номері журналу опубліковане повідомлення про утворення комісії з укладання підручників для народної школи: з географії (О.Маркуш), руської граматики й читанки для молодших школярів (А.Волошин), з перекладу (Й.Паржизек і М.Велигорський), методичного посібника для вчителів з природознавства (С.Бочек).

Про непроминаючу актуальність названої проблеми свідчать і публікації останніх років функціонування журналу. Зокрема в 1931 р., друкується Меморандум товариства „Просвіта” на захист рідної мови навчання та виховання („В обороні народного язика”), у якому наполягається на тому, „щоби у всіх школах на Підкарпатській Русі з научною руською мовою була научна мова дійсно народна, то єсть руська (малоруська), як того жадає генеральний статут і міністерський розпорядок ч. 62756/19 з дня 20.XII.1919 г., абы ученикы опановували докладно материнський язык, бо лишень там зискають певну основу правдивого образования” (1931, №4, с.84).

Найбільше імponує нам думка О.Маркуша, вчителя, письменника, редактора „Нашого рідного краю”, який закликає учителів позбутися „дотеперішнього глухого і сліпого фахового індивідуалізму”, краще дбати про виховання дітей, вибудовувати стосунки з ними на основі колективної співпраці, загалом відмовитися від звуженої мети

педагогічної діяльності, що зводиться до досягнення блискучих успіхів з предмета. Мета діяльності вчителя, за О.Маркушем, – гармонійно розвинена людина (1925, №5, с.47).

Не менш важливою визнавалася й проблема реформування освіти вчителя. Її обговорення на шпальтах „Підкарпатської Русі” спричинене появою робочого плану Міністерства шкільництва Чехословаччини: замість учительських семінарій передбачалося запровадити учительські академії, до яких приймати кандидатів з матурою середньої школи. Опоненти з числа підкарпатурських освітян зауважували: подібне годиться для історичних земель Чехії, але для краю з його процесом становлення власної освітньої системи та браком кваліфікованих кадрів це робити зарано (1925, №2, с.17).

Однак не все залежало від добрих намірів освітян. У 1929 р. А.Волошин, даючи відповідь на питання анкети про шкільну реформу в краї, з деяким занепокоєнням констатує: „В останніх роках настав якийсь упадок, або краще сказати – застій. Причиною того є такі обставини: шкільництво Підкарпатської Русі не має тої вільної руки, якої оно потребує, шкільний реферат наш є підчинений політичним урядам, а не прямо Міністерству шкільництва; внаслідок того до культурних діл часто заміщується політика, яка і припиняє свобідний розвиток шкільництва”(1929, №8 – 9, с.172). На нашу думку, занепокоєння А.Волошина викликане не лише політичним моментом (декларована урядом Чехословаччини Підкарпатурська автономія, здавалося б, нарешті мала стати реальністю), але й зменшенням асигнувань на крайове шкільництво, пов’язане з першими ознаками загальноєвропейської економічної кризи.

Завдання національного освідомлення учнівської молоді, а відтак і широкого загалу місцевого населення ставили перед собою і фахові педагогічні журнали: „Учитель”, „Учительський голос” і „Наша школа”, що були адресовані суто професійній учительській аудиторії. Їх функціональне призначення полягало в підвищенні фахового рівня вчительства краю, методичному забезпеченні педагогічного процесу, ознайомленні з освітніми інноваціями і, що архіважливо для досліджуваного періоду, згуртуванні їх навколо ідеї становлення і розбудови української національної школи.

Журнал „Учитель” спочатку виходив як додаток до „Урядового Вісника” шкільного відділу цивільної управи Підкарпатської Русі, а з 1930 р. – як орган шкільного крайового реферату. Редактором упродовж двох років був І.Панькевич, відтак його редагували працівники реферату Й.Пешина та Ю.Ревай. Основним своїм завданням „Учитель” вважав об’єднання прогресивної інтелігенції краю у справі розбудови нової школи: „Най наш орган згуртує усі сили, что хотят щиро працювати для

свого шкільництва... Ми, збудувавши нову школу на основах поступу и широкого демократизму, можемо скріпити нашу свободу и сказати, что: В своїй хаті своя правда, и сила, и воля” (1920, №1, с.2). Найбільшу увагу редколегія видання приділяла національному вихованню як основній складовій реформування тогочасної школи: „Ми, як народні учителі, повинні призадуматися над національним вихованям и представити собі його як складову часть нової модерної школи. Хочеме ним приготовляти спосібности народа на всі случаї житя (1930, №3 – 4, с.47).

Інший автор, визначаючи завдання виховання в нових соціально-історичних умовах, стверджував: „Народна школа має задачею не тільки научати, но головно виховувати, а то виховати в народнім дусі. Школа має подати дітям, будучим горожанам, чувство національности, щоби потому знали, що они суть и кто они суть. Од нашого народного, т.е. шкільного вихованя зависит будучність нашого народа. Свідомый народ, хотя й малый числом, но великий духом” (1931, №1 – 2, с.14).

Алгоритм національного виховання в часописі сформульований таким чином: „Перше виховуймо патріота, потім горожанина, а выслідом буде людина и член суспільности. Маєме навчити любити в першу чергу своє, а потім чуже. И своє треба не лише любити, а й шанувати” (1931, №3, с.54). Іншими словами, виховання слід здійснювати на національній основі, на пізнанні за архіважливим для різних епох і поколінь принципом: „Від свого – до чужого”, а не навпаки. Остання теза мала продовження в наступних числах журналу у визначенні педагогічних засобів національного виховання: ”Вихованя, яке не є оперте на основных елементах, на мові, исторії, науці о ріднім краю и горожанській науці, як на предметах національного вихованя, не може принести успіху. Я не можу собі уявити горожанина без національної свідомости и без національної культури, бо кто своєї не має, той приймає чужу, денаціоналізуєся” (1934, №5 – 6, с.182).

Отже, діяльність педагогічних часописів сприяла:

- а) національному освідомленню широкого читацького загалу;
- б) професійному згуртуванню й зростанню учительства, репрезентації його як певної суспільно-політичної сили;
- в) формуванню молододі генерації передвоєнної інтелігенції краю, основне ядро якої складали освітяни;
- г) становленню національної української школи та національному вихованню учнів.

1. Волошин А. Наша задача. *Підкарпатська Русь*. 1925. № 1. С.1 – 2.

2. Крушельницький А. Національне питання в шкільництві на Прикарпатті. *Нова громада*. 1923. № 3 – 4. С.59 – 62.

3. Кухта М.І. Виховний національний ідеал у шкільництві Закарпаття 20 – 30-х років ХХ ст. (на прикладі української педагогічної преси): Дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01. К., 1998. 162 с.

4. Німчук І. По наших, не своїх селах. *Вісник Союзу визволення України*. Відень. 1915. С.5 – 6.

5. Підкарпатська Русь. 1925. №1. С.6 – 14.

6. Світлик П. Розвиток національного хору у Підкарпатській Русі. *Пчілка*. 1930. №5. С.48 – 50.

7. Учитель. 1925. № 1. С.1 – 2.

8. Учитель. 1926. № 7. С.179 – 180.

9. Учитель. 1931. №7 – 8. С.24 – 28.